

Μία πρόταση για ένα χωροθετικό και αναπτυξιακό μεσοπρόθεσμο πρόγραμμα

Νίκος Κόνσολας

ΟΜΟΤΙΜΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

Περίληψη

Στο άρθρο αυτό σκιαγραφείται ένα μεσοπρόθεσμο χωροθετικό και αναπτυξιακό πρόγραμμα, το οποίο πρέπει να αποτελέσει τμήμα του Στρατηγικού Σχεδίου που θα πραγματώνει το «νέο αναπτυξιακό πρότυπο» της χώρας. Στην εισαγωγή τίθεται το πρόβλημα της χωροθέτησης των επιχειρήσεων στη θεωρητική και την πρακτική του μορφή και τονίζεται η θεσμική ανεπάρκεια αντιμετώπισής του στη χώρα μας. Στην πρώτη ενότητα του άρθρου προτείνεται η διασύνδεση της δραστηριότητας των ελληνικών τραπεζών με τη χωρική ανταγωνιστικότητα, ώστε να μην αξιολογείται μόνον ο μεμονωμένος πελάτης στο πλαίσιο της κλαδικής ανταγωνιστικότητας, αλλά να συνδυάζεται η χρηματοπιστωτική πολιτική τους και με τα δεδομένα και την προοπτική της τοπικής ανάπτυξης. Έτσι, οι τράπεζες θα λειτουργήσουν ως «καταλύτης» μετατροπής των τοπικών πλεονεκτημάτων σε βιώσιμο διεθνές ανταγωνιστικό πλεονέκτημα για μια σειρά κλάδων της ελληνικής οικονομίας. Η δημιουργία Τεχνόπολης στο Μητροπολιτικό Κέντρο του «Ελληνικού» αποτελεί αντικείμενο της δεύτερης ενότητας. Συγκεκριμένα, η ίδρυση της Τεχνόπολης θα δημιουργήσει με τις πολλαπλασιαστικές επιδράσεις της έναν τοπικό καινοτόμο προωθητικό πόλο οικονομικής και αστικής ανάπτυξης διεθνούς εμβέλειας, που θα εντάξει την ελληνική πρωτεύουσα στο δίκτυο Μητροπόλεων του σύγχρονου κόσμου και στο δίκτυο πόλεων της Μεσογείου που συγκροτούν τη «Ζώνη του Ήλιου» (sunbelt). Η επικρατούσα σύγχυση στη χώρα σχετικά με τα ισχύοντα χωροθετικά πρότυπα και τα πλαίσια χωροταξικού σχεδιασμού εξετάζεται στην τρίτη ενότητα, όπου και προτείνεται η θεσμοθέτηση ενός νέου προτύπου ορθολογικής αντιμετώπισης του προβλήματος. Η τελευταία ενότητα ουσιαστικά συμπληρώνει την προηγούμενη με την ανάδειξη του ζητήματος που πρέπει να απασχολήσει την πολιτική ηγεσία και αναφέρεται στην επιλογή του πολωνικού ή του αγγλικού μοντέλου οργανωμένων χώρων υποδοχής επιχειρηματικών δραστηριοτήτων. Πρόκειται για το δίλημμα επιλογής μεταξύ των «Ειδικών Οικονομικών Ζωνών» και των «Επιχειρηματικών Ζωνών». Ένα μικτό μοντέλο πρέπει να είναι μάλλον το επιδιωκόμενο. Το άρθρο τελειώνει με την επισήμανση ότι ο βαθμός επίδρασης των προτεινόμενων μέτρων στην ανταγωνιστικότητα και την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας εξαρτάται από την ένταξή τους σε ένα ολοκληρωμένο Στρατηγικό Σχέδιο.

1. Εισαγωγή

Το πρόβλημα της χωροθέτησης των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων συνδέεται άμεσα με τη διαδικασία αντιμετώπισης της οικονομικής κρίσης στη χώρα μας. Οι πρωτοβουλίες που έχουν αναληφθεί μέχρι σήμερα, σε νομοθετικό και διοικητικό επίπεδο, είναι ανεπαρκείς και κατά συνέπεια μειωμένης αποτελεσματικότητας. Το θεσμικό πλαίσιο που ισχύει προκαλεί ανασφάλεια δικαίου, λόγω της πολυπλοκότητας των επικαλυπτόμενων αδειοδοτικών διαδικασιών. Οι αντικρουόμενες και ασαφείς διατάξεις αποτελούν την αιτία τεράστιων καθυστερήσεων στην πραγμάτωση επενδυτικών σχεδίων και, όχι σπάνια, οριστικής ματαίωσής τους. Στο θεσμικό και γραφειοκρατικό αυτό πρόβλημα πρέπει να προστεθεί και το δημιουργούμενο κατά περίπτωση καθεστώς ειρηνικών ή βίαιων αντιστάσεων των «τοπικών κοινωνιών», οι οποίες υποστηρίζονται συνήθως από διάφορους οργανωμένους κοινωνικούς σχηματισμούς ή υποκινούνται από φορείς αντιτιθέμενων συμφερόντων. Η εμπλοκή, επίσης, των περιβαλλοντικών και οικολογικών οργανώσεων άλλοτε επιδρά εποικοδομητικά και άλλοτε παρεμβάλλει ανυπέρβλητα εμπόδια.

Οι κύριες παράμετροι του χωροθετικού προβλήματος των επιχειρήσεων είναι οι αδειοδοτήσεις, τα οικονομικά κίνητρα, οι συνθήκες εργασίας, οι δασμολογικές ρυθμίσεις, οι επιχειρηματικές υποδομές, οι περιβαλλοντικοί περιορισμοί και οι δικαιοδοσίες των δικαστηρίων. Η θεσμική αντιμετώπιση των ζητημάτων που αναφέρονται στη διαδικασία λήψης μέτρων εφαρμογής του κανονιστικού πλαισίου των παραμέτρων αυτών επιβάλλει την ένταξή τους σε ένα ολοκληρωμένο Στρατηγικό Σχέδιο. Το Σχέδιο αυτό είναι σκόπιμο να υλοποιεί το αναζητούμενο «νέο πρότυπο ανάπτυξης» της χώρας, στο παγκοσμιοποιημένο ανταγωνιστικό περιβάλλον. Ειδικά για την προγραμματική περίοδο 2014-2020, το Σχέδιο πρέπει να διαμορφωθεί στο πλαίσιο που προδιαγράφουν οι στόχοι της Στρατηγικής «Ευρώπη 2020». Η εφαρμογή της Στρατηγικής αυτής καλείται να προωθήσει την έξυπνη, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη, με έμφαση στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και στη βελτίωση της εδαφικής συνοχής των περιφερειών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Στο θεωρητικό πεδίο, το πρόβλημα της χωροθέτησης των επιχειρήσεων (επιλογή τόπου εγκατάστασης) αποτελεί αντικείμενο συστηματικής διεπιστημονικής έρευνας, από την οποία προκύπτουν ιδιαίτερα χρήσιμα συμπεράσματα για την άσκηση της κρατικής πολιτικής και τη λήψη χωροθετικών αποφάσεων από τις επιχειρήσεις. Η καίριας σημασίας διαπίστωση που προβάλλει αβίαστα είναι ότι, ο άριστος τόπος εγκατάστασης μιας επιχείρησης από μικροοικονομική άποψη μπορεί να μη συγκεντρώνει τα πλεονεκτήματα εκείνα που τον καθιστούν άριστο και από κοινωνική και μακροοικονομική άποψη. Η επιχείρηση, συγκεκριμένα, υπολογίζει το ιδιωτικό κόστος που καταβάλλει η ίδια και το κοινωνικό κόστος που καταβάλλεται από το κοινωνικό σύνολο.

Είναι επόμενο οι τοποθεσίες που συγκεντρώνουν πρόσθετα πλεονεκτήματα από εξωτερικές κυρίως οικονομίες να αποκτούν την προτίμηση των επιχειρήσεων. Στην απόφαση όμως επιλογής τόπου εγκατάστασης το Δημόσιο ασκεί παρεμβατική πολιτική με την οποία προσπαθεί να συμβιβάσει το κοινωνικά επιθυμητό με τις ορθολογικές επιδιώξεις των επιχειρήσεων. Για την επίτευξη του σκοπού αυτού το κράτος ελέγχει την κατανομή των οικονομικών δραστηριοτήτων με μέτρα απαγορεύσεων και χωροταξικών ρυθμίσεων ή με κίνητρα ενθάρρυνσης που μειώνουν το ιδιωτικό κόστος, στα οποία περιλαμβάνονται κυρίως επιδοτήσεις και φορολογικές απαλλαγές, καθώς και οργανωμένοι χώροι υποδοχής επιχειρηματικών δραστηριοτήτων.

Πρέπει να σημειωθεί εδώ ότι, οι χωροθετικές αποφάσεις λαμβάνονται μετά τη στάθμιση της επιρροής σε αυτές της κυρίαρχης στρατηγικής της παγκοσμιοποίησης και της στρατηγικής της ενδογενούς ανάπτυξης (development from within), οι οποίες αλληλοσυμπληρώνονται και προωθούν την αναπτυξιακή διαδικασία. Η σύνδεση αυτή εκφράζεται από τον όρο "glocal". Η παγκοσμιοποίηση ενισχύει την αυξητική τάση της οικονομικής ολοκλήρωσης, τη διεθνοποίηση των παραγωγικών συστημάτων, την αύξηση του διεθνούς εμπορίου και την επικράτηση της ελεύθερης αγοράς με ταυτόχρονη μείωση του ρόλου του κράτους. Η προωθητική δυναμική της παγκοσμιοποίησης όμως έχει τοπική διάσταση, που συντίθεται από τις χωροθετικές αποφάσεις των επιχειρήσεων και τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα προσέλκυσης επενδύσεων των διαφόρων περιοχών του πλανήτη. Η δυναμική αυτή επηρεάζει τη συμπεριφορά των τοπικών παραγωγικών συστημάτων με άμεση συνέπεια την ενεργοποίηση των μεταβλητών της ενδογενούς ανάπτυξης.

Στις επόμενες ενότητες του άρθρου αυτού θα αναλύσουμε μια πρόταση τεσσάρων συνιστωσών ενός αναπτυξιακού προγράμματος με χωρική διάσταση, που νομίζουμε ότι εξυπηρετεί στην παρούσα συγκυρία και ενεργοποιεί τις δύο στρατηγικές που αναφέραμε ήδη.

Στην πρώτη ενότητα σκιαγραφείται ένα πρότυπο, που μπορεί να υιοθετηθεί από τις ελληνικές τράπεζες και να ενισχύσει τη χωρική ανταγωνιστικότητα. Στη δεύτερη, τεκμηριώνεται μια πρόταση δημιουργίας Τεχνόπολης στο Μητροπολιτικό Κέντρο του «Ελληνικού» (πρώην αεροδρόμιο) και στην τρίτη, γίνεται αναφορά στα ισχύοντα χωροθετικά πρότυπα. Στην τελευταία επισημαίνεται η ανάγκη άμεσης αντιμετώπισης του προβλήματος δημιουργίας Ειδικών Οικονομικών Ζωνών ή Επιχειρηματικών Ζωνών και στην Ελλάδα.

2. Ελληνικές τράπεζες και χωρική ανταγωνιστικότητα

Στη διπλή στρατηγική στόχευση που αναλύθηκε παραπάνω, υπάρχει μια σαφής χωρική διάσταση στην επιδίωξη απόκτησης ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος. Μάλιστα, η χωρική αυτή διάσταση μπορεί να είναι τόσο εθνική όσο και τοπική, ανάλογα με τη μορφή της παραγωγικής αλυσίδας του κάθε κλάδου. Στον ελληνικό χώρο έχουμε παραδείγματα κλάδων οι οποίοι αναπτύσσουν την επιχειρηματική τους δράση σε εθνικό επίπεδο και στηρίζονται σε ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα του συνόλου της χώρας (π.χ. τουρισμός), αλλά και κλάδους οι οποίοι έχουν μια σαφέστατη τοπική διάσταση (π.χ. γούνα στη Δυτική Μακεδονία). Όμως, όλοι οι κλάδοι που συμμετέχουν στον διεθνή καταμερισμό, ασχέτως αν το ανταγωνιστικό τους πλεονέκτημα εδράζεται σε τοπικό ή εθνικό επίπεδο, οφείλουν να είναι ενήμεροι για τις διεθνείς τάσεις και, κατά κανόνα, να είναι σε θέση να πραγματοποιούν εξαγωγές.

Οι ελληνικές εμπορικές τράπεζες αποτελούν αυτή τη στιγμή τον μόνο αξιόπιστο φορέα που κατά τεκμήριο συνδυάζει τη γνώση της κάθε τοπικής αγοράς με την παρουσία τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Οφείλουν λοιπόν οι ελληνικές τράπεζες να περάσουν σε ένα νέο πρότυπο λειτουργίας, όπου δεν υπάρχει μόνο η αξιολόγηση του μεμονωμένου πελάτη ή έστω ενός Ομίλου εταιρειών αλλά συνδυάζεται η ανάλυση και, κατ' επέκταση, η χρηματοπιστωτική πολιτική τους, με σαφή χωρικά στοιχεία και δεδομένα κλαδικής ανταγωνιστικότητας.

Τα τοπικά καταστήματα ή τα υπερ-τοπικά επιχειρηματικά κέντρα θα αποτελέσουν τον πρώτο σταθμό της διαδικασίας αυτής. Συλλέγοντας πληροφορίες από την τοπική και περιφερειακή αγορά, οι τράπεζες μπορούν να «ανιχνεύσουν» τους παράγοντες εκείνους οι οποίοι διαμορφώνουν την υφιστάμενη κατάσταση και τις προοπτικές της τοπικής επιχειρηματικότητας και γενικότερα της οικονομίας. Στη συνέχεια, σε εθνικό επίπεδο, οι πληροφορίες αυτές θα πρέπει να συγκεντρώνονται και να αποτελούν τη βάση για μια ευρύτερη ανάλυση του κάθε κλάδου της ελληνικής οικονομίας και των πηγών του ανταγωνιστικού τους πλεονεκτήματος. Επιπροσθέτως, οι τράπεζες μπορούν να αξιοποιήσουν τις δυνατότητες που έχουν να αναπτύξουν τις επαφές τους με τις διεθνείς αγορές εμπορευμάτων και υπηρεσιών και να ενημερωθούν για τις τρέχουσες εξελίξεις. Με τη διαδικασία αυτή η παροχή πιστοδοτήσεων ή παντός είδους χρηματοοικονομικών προϊόντων δεν θα γίνεται «εν κενώ», απομονωμένη από το τοπικό, εθνικό και διεθνές περιβάλλον μέσα στο οποίο δραστηριοποιούνται οι επιχειρήσεις.

Ταυτοχρόνως, ο μηχανισμός αυτός μπορεί να ενεργοποιηθεί και αντίστροφα. Δηλαδή, σε διεθνές επίπεδο οι τράπεζες θα μπορούν να εντοπίζουν ευκαιρίες για συνεργασίες με ξένες επιχειρήσεις ή να προωθούν εξαγωγές ελληνικών προϊόντων σε νέες αγορές. Σε εθνικό επίπεδο επίσης, οι τράπεζες μπορούν να ασκήσουν τον αναπτυξιακό τους ρόλο, συμβάλλοντας στη δημιουργία ευρύτερων κλαδικών δικτύων (clusters) που θα βελτιώσουν την ανταγωνιστικότητα όλων των μελών τους. Τέλος, το τοπικό επίπεδο είναι και αυτό κρίσιμο γιατί θα συντελέσει στη διάχυση της πληροφορίας προς την κάθε ενδιαφερόμενη επιχείρηση με τρόπο που να λαμβάνει υπόψη τις τοπικές ιδιαιτερότητες.

Ο τρόπος λειτουργίας του προτεινόμενου προτύπου διαφοροποιείται από το υφιστάμενο, με την έννοια ότι οι σταθμίσεις των διεθνών συνθηκών και των τοπικών και εθνικών ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων θα γίνονται πριν την εξέταση των επί μέρους αιτημάτων για χρηματοδότηση ή παροχή τραπεζικών προϊόντων.

Έτσι, ουσιαστικά η τράπεζα θα μπορεί να λειτουργήσει ως «καταλύτης» μετατροπής κάποιων τοπικών πλεονεκτημάτων σε βιώσιμο διεθνές ανταγωνιστικό πλεονέκτημα για μια σειρά κλάδων της ελληνικής οικονομίας. Θα έχουμε δηλαδή εφαρμογή στην πράξη της νέας τάσης στην αναπτυξιακή δυναμική που προσδιορίζεται ως "localnomics".

Στον νέο τους αυτό ρόλο οι τράπεζες θα μπορούσαν να βρουν πολύτιμους αρωγούς μια σειρά φορέων και οργανισμών. Πρώτον, οι επιχειρηματικοί φορείς σε κλαδικό και τοπικό επίπεδο ήδη διερευνούν παρόμοια θέματα προς όφελος των μελών τους. Δεύτερον, η Κυβέρνηση με τις δομές κυρίως των Υπουργείων Εξωτερικών και Ανάπτυξης μπορεί να παρέχει πληροφορίες αλλά και να δώσει στις πρωτοβουλίες των τραπεζών έναν πιο θεσμικό χαρακτήρα στη συμβολή τους για την επιτάχυνση του ρυθμού ανάπτυξης και της εξωστρέφειας της οικονομίας. Τρίτον, τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα και τα Ερευνητικά Κέντρα της χώρας είναι σαφώς οι οργανισμοί εκείνοι που συγκεντρώνουν τεχνογνωσία που είναι απαραίτητο να χρησιμοποιηθεί για την επιτυχία του αναπτυξιακού εγχειρήματος. Η σύνδεση των Ιδρυμάτων αυτών με τις τράπεζες σε τοπικό και εθνικό επίπεδο αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για την επιβαλλόμενη καινοτομική στροφή της ελληνικής οικονομίας και την προώθηση της οικονομίας της γνώσης. Μια πρακτική σκέψη θα ήταν η Ελληνική Ένωση Τραπεζών να συστήσει μια ειδική ομάδα αξιολόγησης των ερευνητικών προγραμμάτων και των διδακτορικών διατριβών που πραγματοποιούνται στα ελληνικά ΑΕΙ και ΤΕΙ κάθε έτος, με στόχο την εμπορική αξιοποίηση που μπορεί να προκύψει από την εφαρμογή ορισμένων προτάσεων και ιδεών.

3. Δημιουργία Τεχνόπολης στο «Ελληνικό»

Η τεράστια έκταση των 6.200 στρεμμάτων του Μητροπολιτικού Κέντρου του «Ελληνικού» (ΜΗ.Κ.Ε.), που συνδέεται άμεσα με τον αστικό ιστό του Πολεοδομικού Συγκροτήματος της Αθήνας, αποτελεί στρατηγικής σημασίας περιοχή για την οικονομική ανάπτυξη της Αττικής και της χώρας. Η αξιοποίηση του ΜΗ.Κ.Ε. μπορεί να αποτελέσει «προωθητικό πόλο» με σημαντικές πολλαπλασιαστικές επιδράσεις. Ανάμεσα στις επιδράσεις αυτές είναι η ένταξη της ελληνικής πρωτεύουσας στο δίκτυο των Μητροπόλεων του σύγχρονου κόσμου και στο δίκτυο των πόλεων της Μεσογείου που συγκροτούν τη «Ζώνη του Ηλίου» (sunbelt), με τη δημιουργία χώρων εγκατάστασης υψηλής ποιότητας υπηρεσιών και καινοτόμων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων.

Ο στρατηγικός στόχος που έχει τεθεί για την Αττική, σε όλα τα προγραμματικά σχέδια της τελευταίας δεκαετίας, είναι η διεύρυνση του διεθνούς μητροπολιτικού ρόλου της πρωτεύουσας. Ο στόχος αυτός δεν είναι δυνατόν να επιτευχθεί χωρίς την κατάλληλη οργάνωση του χώρου του ΜΗ.Κ.Ε. και την εκμετάλλευση των συγκριτικών και ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων που διαθέτει.

Βασικές προϋποθέσεις για την αναβάθμιση της πρωτεύουσας σε Μητρόπολη είναι η ανάδειξή της σε κέντρο εγκατάστασης δραστηριοτήτων της νέας οικονομίας και σε τεχνολογικό κόμβο της Νοτιοανατολικής Μεσογείου, με την προσέλκυση επιχειρήσεων διεθνούς ακτινοβολίας στον τομέα των νέων τεχνολογιών και της παραγωγής καινοτόμων προϊόντων.

Η μεγιστοποίηση της συμβολής του ΜΗ.Κ.Ε. στους στόχους που έχουν τεθεί για την πρωτεύουσα της χώρας, μπορεί να πραγματοποιηθεί με τη δημιουργία Τεχνόπολης, ως οργανικού στοιχείου της συνολικής χωροταξικής διαρρύθμισης του διαθέσιμου χώρου στο πρώην αεροδρόμιο του «Ελληνικού».

Η Τεχνόπολη είναι ένα σημαντικό μέσο στη διαδικασία διάχυσης της νέας τεχνολογίας, στη διαδικασία της καινοτόμου βιομηχανικής ανάπτυξης και τελικά, στη διαδικασία μεγιστοποίησης της κοινωνικής ευημερίας. Στην Τεχνόπολη συνυπάρχουν μεταποιητικές μονάδες παραγωγής προϊόντων υψηλής τεχνολογίας και εκπαιδευτικά και ερευνητικά ιδρύματα, μέσα σε ένα ευχάριστο οικιστικό και φυσικό περιβάλλον με ολοκληρωμένα δίκτυα υποδομής και εξυπηρέτησεων. Η Τεχνόπολη, ως μέσο της αναπτυξιακής στρατηγικής, προσελκύει μη μολύνουσες και μη οχλούσες βιομηχανίες, καθώς και επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών, που χρησιμοποιούν υψηλόμισθο και εξειδικευμένο προσωπικό και τεχνολογίες αιχμής. Παράλληλα, προσφέρει το υπόβαθρο πραγμάτωσης δημιουργικών ιδεών και χρηματοδότησης επιχειρηματικών πρωτοβουλιών υψηλού κινδύνου.

Εάν θεωρήσουμε ότι το ΜΗ.Κ.Ε. αποτελεί κορυφαίας σημασίας "flagship project", τότε συστατικό του στοιχείο είναι οπωσδήποτε η Τεχνόπολη, συνδυαζόμενη με συγκροτήματα γραφείων και μόνιμης κατοικίας υψηλής ποιότητας.

Στο τοπικό υποσύστημα, εντός του ΜΗ.Κ.Ε. που δημιουργεί η ύπαρξη της Τεχνόπολης, θα αναπτύσσεται σταδιακά ένας πόλος προσέλκυσης επιχειρήσεων παροχής ποικίλης μορφής υπηρεσιών. Ενδεικτικά, αναφέρουμε υπηρεσίες πολιτιστικού και ψυχαγωγικού χαρακτήρα, υπηρεσίες υποστηρικτικές της επιχειρηματικής δραστηριότητας (π.χ. χρηματοοικονομικές) και γενικά υπηρεσίες και διευκολύνσεις αστικού κέντρου αναβαθμισμένης ποιότητας. Ευνόητο είναι ότι το υποσύστημα αυτό συνδέεται άμεσα με την ίδρυση και λειτουργία Ερευνητικών και Συνεδριακών Κέντρων καθώς και Πανεπιστημιακών Σχολών Τεχνολογικής και Οικονομικής Κατεύθυνσης.

Η θεσμοθέτηση της Τεχνόπολης στο ΜΗ.Κ.Ε. μπορεί να γίνει σε εφαρμογή του άρθρου 41, παράγραφος δ, εδάφιο ββ του Νόμου 3984/2011 που ορίζει τις Τεχνόπολεις ως εξής: «χώροι, όπου εγκαθίστανται επιχειρηματικές δραστηριότητες νέας και υψηλής τεχνολογίας, ερευνητικές και εκπαιδευτικές δραστηριότητες, επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών και οι οποίοι (χώροι) χαρακτηρίζονται από υψηλή ποιότητα περιβάλλοντος».

Τελικός στόχος της δημιουργίας της Τεχνόπολης στο ΜΗ.Κ.Ε., καθώς και του υποσυστήματος δραστηριοτήτων που την περιβάλλουν, είναι η δημιουργία ενός τοπικού καινοτόμου προωθητικού πόλου οικονομικής και αστικής ανάπτυξης διεθνούς εμβέλειας.

Ειδικά το τμήμα της Τεχνόπολης που συγκεντρώνει μονάδες παραγωγής προϊόντων σύγχρονης τεχνολογίας σχετικών με τον ήχο, την εικόνα και την ψυχαγωγία μπορεί να ονομασθεί «Πολιτιστική Τεχνόπολη» και να προσελκύσει μεγάλες πολυεθνικές εταιρείες, που ειδικεύονται στους τομείς αυτούς και οι οποίες δεν θα ήθελαν να λείψουν από μια πόλη με παγκόσμια φήμη στην ιστορία του πολιτισμού. Η πρόταση αυτή είχε γίνει τη δεκαετία του '90 από τον καθηγητή Pierre Laffitte, ιδρυτή της "Sophia - Antipolis" κορυφαίας Τεχνόπολης της Ευρώπης.

Η εμπειρία που έχει αποκτηθεί στην Ελλάδα από την ίδρυση των Τεχνολογικών/Επιστημονικών Πάρκων Πατρών, Λαυρίου, Θεσσαλονίκης, Κρήτης και Ηπείρου, μπορεί χωρίς αμφιβολία να χρησιμεύσει στην εκπόνηση ενός Επιχειρησιακού Σχεδίου για τη δημιουργία της Τεχνόπολης του ΜΗ.Κ.Ε. Βέβαια αυτό θα συμβεί μόνο εφόσον το Ταμείο Αξιοποίησης Ιδιωτικής Περιουσίας του Δημοσίου (Τ.Α.Ι.Π.Ε.Δ.) ενστερνιστεί την ιδέα και την επιβάλει στη διαπραγμάτευση που θα γίνει με τους φορείς του επενδυτικού σχήματος το οποίο τελικά θα προκριθεί για την ανάπτυξη του «Ελληνικού».

Στο προτεινόμενο Επιχειρησιακό Σχέδιο θα καθορισθούν πρώτον, η έκταση και η θέση της Τεχνόπολης, σε σχέση με τις υπόλοιπες χρήσεις γης που θα προβλέπονται στο Master Plan και δεύτερον, θα αντιμετωπισθούν όλα τα οικονομικά, θεσμικά και τεχνικά ζητήματα που συνδέονται με τη βιωσιμότητα και τη λειτουργία της.

4. Ισχύοντα χωροθετικά πρότυπα

Οι οργανωμένοι χώροι υποδοχής επιχειρηματικών δραστηριοτήτων διευκολύνουν τις χωροθετικές αποφάσεις των επιχειρήσεων και συμβάλλουν στην οικονομική και περιφερειακή ανάπτυξη. Οι χώροι αυτοί έχουν σχετική εγγύτητα και λειτουργική σχέση και με άλλους συντελεστές, όπως είναι το εργατικό δυναμικό, οι πλουτοπαραγωγικές πηγές, οι μεταφορικές διασυνδέσεις, η αγορά, η δυνατότητα πρόσβασης στα κέντρα παραγωγής καινοτομιών κ.λπ. Η μορφή των χώρων αυτών έχει διαμορφωθεί διαχρονικά κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να εξυπηρετεί την τοπική ανάπτυξη και να προσαρμόζεται στις απαιτήσεις των οικονομικών και τεχνολογικών εξελίξεων που πραγματοποιούνται σε όλους τους κλάδους της παραγωγής. Ο προσδιορισμός της ονομασίας των χώρων αυτών εξαρτάται από τον βασικό σκοπό που επιδιώκουν. Έτσι, δημιουργείται μια μεγάλη ποικιλία οργανωμένων χώρων (χωροθετικά πρότυπα), οι οποίοι διαθέτουν τις κατάλληλες υποδομές και παράλληλα παρέχουν πρόσθετες υπηρεσίες και κίνητρα.

Στην πρακτική άσκηση της οικονομικής και χωροταξικής πολιτικής στις διάφορες χώρες υιοθετήθηκαν ποικίλης μορφής χωροθετικά πρότυπα, τα οποία συνθέτουν τη σύγχρονη τυπολογία των «ζωνών» σε εφαρμογή της

τεχνικής του zoning (διαμέρισης του χώρου) για την ορθολογικότερη χρήση του εδάφους. Αναφέρουμε στη συνέχεια τους επικρατέστερους τύπους χωροθετικών προτύπων συγκέντρωσης επιχειρηματικών δραστηριοτήτων: Βιομηχανική Περιοχή, Επιχειρηματικό Πάρκο ή Πάρκο Πολλαπλών Χρήσεων, Τεχνόπολη ή Τεχνολογικό/Επιστημονικό Πάρκο, Cluster (Κλαδικό Δίκτυο), Εμπορευματικό Κέντρο, Οικοβιομηχανικό Πάρκο και Ελεύθερη Ζώνη. Στο τελευταίο αυτό πρότυπο εντάσσονται οι «Ειδικές Οικονομικές Ζώνες» (Ε.Ο.Ζ.).

Η επικράτηση των προτύπων αυτών διεθνώς οφείλεται στο γεγονός ότι οι χωρικές συγκεντρώσεις επιχειρηματικών δραστηριοτήτων δημιουργούν εξωτερικές οικονομίες κλίμακας, οι οποίες σχηματίζονται προς δύο βασικές κατευθύνσεις: α) την εγκατάσταση στον ίδιο τον χώρο, ο οποίος προσφέρει μια σειρά διευκολύνσεων, που μειώνουν το κόστος παραγωγής και συγχρόνως δημιουργούν συνθήκες συγκέντρωσης, και β) την ανάπτυξη σχέσεων μεταξύ των επιχειρήσεων, ώστε να δημιουργείται ένα τοπικό παραγωγικό σύστημα, με αυξημένη αποτελεσματικότητα και ισχυρή ανταγωνιστική θέση στην αγορά.

Στην Ελλάδα οι θεσμοθετημένοι τύποι χωροθετικών προτύπων προσδιορίζονται από το άρθρο 41 του Νόμου 3982/2011 και είναι οι εξής: *Επιχειρηματικό Πάρκο*, στο οποίο εντάσσονται διάφοροι τύποι Πάρκων αναλόγως του βαθμού όχλησης κ.ά., *Άτυπη βιομηχανική συγκέντρωση*, *Χώρος υποδοχής επιχειρήσεων* και *Οργανωμένοι υποδοχείς μεταποιητικών και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων*, οι οποίοι περιλαμβάνουν και τις ιδρυθείσες Βιομηχανικές Περιοχές, σύμφωνα με τις διατάξεις των Νόμων 4458/1965 και 742/1977. Το δίκτυο των Βιομηχανικών Περιοχών, που ιδρύθηκαν με τους Νόμους αυτούς, συνέβαλε αποτελεσματικά στην εκβιομηχάνιση της χώρας και την περιφερειακή ανάπτυξη.

Παράλληλα όμως, σε εφαρμογή του Νόμου 2742/1999, θεσμοθετήθηκαν το 2008 το «Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης» και τα «Ειδικά Σχέδια» για τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας, τη Βιομηχανία, τον Τουρισμό και τον Παράκτιο Χώρο και τα Νησιά. Το θεσμικό αυτό καθεστώς συμπληρώνεται από τα «Περιφερειακά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού». Παρά την αναμφισβήτητη χρησιμότητα των «Πλαίσια» αυτών, πρέπει να παρατηρήσουμε ότι για να ενεργοποιηθούν και να συγκεκριμενοποιηθούν οι βασικές ρυθμίσεις που περιλαμβάνουν, απαιτούνται συστάσεις επιτροπών, εκπόνηση σχεδίων, προσδιορισμός αρμοδιοτήτων διαφόρων φορέων και υπηρεσιών και καθορισμός λεπτομερών διαδικασιών.

Πρέπει, πάντως, να επισημανθεί ότι οι μέχρι τώρα προσπάθειες του κράτους να οργανώσει τις παραγωγικές και άλλες δραστηριότητες σε συγκεκριμένους υποδοχείς με στόχο να δημιουργηθούν κοινές υποδομές, οικονομίες κλίμακας, συνέργειες κ.ά. δεν έχουν αποδώσει το κοινωνικά επιθυμητό αποτέλεσμα. Ακόμη, κάθε υπουργείο ακολουθεί διαφορετικές διαδικασίες και χρησιμοποιεί διαφορετικά μέσα για να οργανώσει χωροθετικά τον κλάδο της αρμοδιότητάς του.

Για τη βελτίωση της κατάστασης που επικρατεί χρειάζεται τα διάφορα υπουργεία, που ενισχύουν μέσω των πολιτικών τους χωρικές αναπτύξεις, να συντονισθούν με σκοπό να θεσμοθετήσουν ένα νέο πρότυπο. Το πρότυπο αυτό με σαφέστατα προσδιορισμένες χωροταξικές, πολεοδομικές και αναπτυξιακές διαστάσεις θα εξειδικεύεται ανάλογα με τις επιδιωκόμενες χρήσεις και θα προσδιορίζει με απόλυτη θεσμική σαφήνεια κάθε λεπτομέρεια σχετικά με τις αρμοδιότητες των υπηρεσιών των εμπλεκόμενων υπουργείων και των ρυθμίσεων που ισχύουν.

5. Ειδικές Οικονομικές Ζώνες (Ε.Ο.Ζ.) και Επιχειρηματικές Ζώνες (Ε.Ζ.)

Στο κυοφορούμενο σχέδιο ανάκαμψης της οικονομίας της χώρας αναδεικνύεται το δίλημμα επιλογής του πολωνικού ή του αγγλικού μοντέλου, όσον αφορά τους οργανωμένους χώρους υποδοχής επιχειρηματικών δραστηριοτήτων και κυρίως τα κίνητρα προσέλκυσης επενδύσεων που συνδέονται με αυτούς. Το πολωνικό μοντέλο υιοθετεί τις Ειδικές Οικονομικές Ζώνες (Special Economic Zones) και το αγγλικό τις Επιχειρηματικές Ζώνες (Enterprise Zones).

Οι διάφοροι τύποι Ε.Ο.Ζ. διαθέτουν χαρακτηριστικά Επιχειρηματικών και Βιομηχανικών Περιοχών και Πάρκων και ταυτόχρονα χαρακτηριστικά «Ελεύθερης Ζώνης Εμπορίου και Βιομηχανίας» (Ε.Ζ.Ε.Β.), όπως προσδιορίζεται στη θεωρία του Διεθνούς Εμπορίου. Στην κλασική μορφή των Ε.Ζ.Ε.Β. εισάγονται ελεύθερα (χωρίς δασμούς) πρώτες ύλες και ημικατεργασμένα προϊόντα για να χρησιμοποιηθούν στην παραγωγή αγαθών, που επανεξάγονται χωρίς τοπικές ή άλλες επιβαρύνσεις.

Το θεσμικό πλαίσιο δημιουργίας Ε.Ο.Ζ. στην Πολωνία ψηφίστηκε τον Οκτώβριο του 1994 και θα ισχύει μέχρι το 2026, με τη σύμφωνη γνώμη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Κύριος σκοπός του προγράμματος των Ε.Ο.Ζ. στο πολωνικό έδαφος είναι η επιτάχυνση της οικονομικής ανάπτυξης με τα ακόλουθα μέσα: προώθηση εξαγωγών, δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, ανάπτυξη συγκεκριμένων βιομηχανικών κλάδων, εισαγωγή νέων τεχνολογιών, αύξηση της ανταγωνιστικότητας και αξιοποίηση των φυσικών πόρων, καθώς και των τεχνικών και κοινωνικών υποδομών.

Στις 17 λειτουργούσες Ε.Ο.Ζ. στην Πολωνία μέχρι το 2010 έχουν χορηγηθεί 1.350 άδειες επενδύσεων, με αποτέλεσμα να διατηρηθούν 58.000 θέσεις εργασίας και να δημιουργηθούν 170.000 νέες θέσεις. Τα κίνητρα που παρέχονται στις επιχειρήσεις που εγκαθίστανται εντός Ε.Ο.Ζ. είναι ενισχυμένα έναντι εκείνων που ισχύουν για την εγκατάσταση επιχειρήσεων εκτός Ε.Ο.Ζ. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι, ο φορολογικός συντελεστής για τις επιχειρήσεις στην Πολωνία είναι 19%. Για τις επιχειρήσεις εντός Ε.Ο.Ζ. μπορεί να μειωθεί μέχρι 70% για τα δύο πρώτα χρόνια.

Η δημιουργία Ε.Ο.Ζ. στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης απαιτεί τη λήψη ειδικών νομοθετικών μέτρων και ειδικές ρυθμίσεις οι οποίες πρέπει να συνάδουν με την κείμενη νομοθεσία για τον ανταγωνισμό και τη διακίνηση των συντελεστών της παραγωγής. Η έγκριση από τα αρμόδια όργανα της Ένωσης στηρίζεται στη «Γενική Ρύθμιση Εξαιρέσεων» (General Block Exemption Regulation), που αποτελεί ένα ευέλικτο μέσο (instrument) εφαρμόσιμο *ad hoc* σε συγκεκριμένες «υποζώνες μη αξιοποιημένων εκτάσεων», οι οποίες βρίσκονται σε καθυστερημένες περιοχές με σχετικά καλή προοπτική ανάπτυξης. Επίσης, προκειμένου να παρακαμφθούν οι ρυθμίσεις του «Χάρτη Επιτρεπόμενων Περιφερειακών Ενισχύσεων» μπορεί να γίνει επίκληση της ανάγκης «άρσης σοβαρής διαταραχής στην οικονομία του κράτους μέλους». Μια ακόμη περίπτωση δημιουργίας Ε.Ο.Ζ. σε κοινοτικό έδαφος είναι να τεθεί υπό καθεστώς «μεταποίησης υπό τελωνειακό έλεγχο».

Οι Ελεύθερες Ζώνες που δεν επιτρέπουν την εγκατάσταση μεταποιητικών δραστηριοτήτων είναι αρκετές στις χώρες της Κοινότητας. Σε αυτές επιτρέπονται μόνο δραστηριότητες αποθήκευσης και συσκευασίας. Ήδη όμως υπάρχουν στον Κοινοτικό χώρο Ε.Ο.Ζ. στις οποίες εγκαθίστανται βιομηχανικές μονάδες οικιακού εξοπλισμού, προϊόντων υψηλής τεχνολογίας, προϊόντων μετάλλου και ξύλου και μονάδες με έμφαση στην ένταση εργασίας.

Το αγγλικό μοντέλο περιλαμβάνει 21 Επιχειρηματικές Ζώνες (Ε.Ζ.) νέας γενιάς που θεσμοθετήθηκαν το 2011. Σε αντίθεση με τις αντίστοιχες Ζώνες των δεκαετιών 1980 και 1990, που ιδρύθηκαν σε προβληματικές περιοχές, οι νεοϊδρυόμενες Ε.Ζ. αποτελούν μέρος της εθνικής αναπτυξιακής στρατηγικής και όχι απλώς ένα μέσο της περιφερειακής πολιτικής. Η Κυβέρνηση θεωρεί ότι οι Ε.Ζ. αποτελούν ένα σημαντικό μέσο επίτευξης οικονομικής σταθερότητας, προσέλκυσης ιδιωτικών επενδύσεων και εξασφάλισης συνθηκών οικονομικής ανάκαμψης. Οι επιχειρήσεις που εγκαθίστανται στις Ε.Ζ. απολαμβάνουν σημαντικά φορολογικά και άλλα κίνητρα, καθώς και απλουστευμένες διαδικασίες διοικητικής και πολεοδομικής μορφής, που ευνοούν την ταχύτερη και οικονομικότερη εγκατάσταση και την καλύτερη αξιοποίηση του χώρου. Προβλέπεται ότι οι νέες Ε.Ζ. θα προσελκύσουν νέες βιομηχανίες και καινοτόμες επιχειρήσεις, θα προωθήσουν τη δημιουργία κλαδικών clusters και θα επιταχύνουν διεθνές ανταγωνιστικό πλεονέκτημα σε επιλεγμένους κλάδους.

Τα δύο αυτά μοντέλα είναι υποχρεωμένη η Ελληνική Κυβέρνηση να μελετήσει σε βάθος, χωρίς προκαταλήψεις και πολιτικούς ενδοιασμούς και να προχωρήσει άμεσα στη θεσμοθέτηση ενός μεικτού μοντέλου, το οποίο θα αναθεωρεί ριζικά το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο των Επιχειρηματικών Πάρκων και των κινήτρων που απολαμβάνουν οι επιχειρήσεις που εγκαθίστανται σε αυτά. Στη διαδικασία αυτή θα χρειαστεί η Κυβέρνηση να διαπραγματευθεί με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ώστε ένα μεσοπρόθεσμο αναπτυξιακό και χωροθετικό πρόγραμμα να δημιουργήσει πραγματικά ευνοϊκές συνθήκες για την προσέλκυση επενδύσεων, κυρίως από το εξωτερικό, και να αναδείξει τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα που μπορεί να προκύψουν σε χωρικό και κλαδικό επίπεδο.

6. Συμπέρασμα

Η πρόταση για ένα χωροθετικό αναπτυξιακό πρόγραμμα που αναλύθηκε στις προηγούμενες ενότητες, περιλαμβάνει ουσιαστικά ένα τετράπτυχο μέτρων πολιτικής που συνδυαζόμενα μεταξύ τους προάγουν την ανταγωνιστικότητα και προωθούν την αναπτυξιακή διαδικασία. Συνδεδετικό στοιχείο του πλέγματος των μέτρων αυτών είναι η ανάδειξη της χωρικής διάστασης της ανταγωνιστικότητας και της ανάπτυξης. Όμως, ο βαθμός επίδρασης αυτών των μέτρων στην ανταγωνιστικότητα και την ανάπτυξη εξαρτάται από τις συνέργειες που μπορεί να προκύψουν από την ένταξή τους σε ένα μεσοπρόθεσμο πρόγραμμα, που θα αποτελεί τμήμα ενός ολοκληρωμένου Στρατηγικού Σχεδίου για την ελληνική οικονομία, την αναγκαιότητα του οποίου επισημάναμε ήδη στην εισαγωγή αυτού του άρθρου.

Βιβλιογραφία - Πηγές

- Κόνσολας, Ν., (2013), «Χωροθέτηση Επιχειρήσεων», *Τάσεις – Ετήσια έκδοση του περιοδικού «Επιλογή»*, σελ. 134-141.
- Κόνσολας, Ν., (2011), «Ενδογενής Ανάπτυξη», *Τάσεις – Ετήσια έκδοση του περιοδικού «Επιλογή»*, σελ. 124-128.
- Κόνσολας, Ν. και Κυριαζόπουλος, Ε., (2011), «Τα πρότυπα χωρικής συγκέντρωσης της Βιομηχανίας και η Εφαρμογή τους στην Ελλάδα», *Τόμος προς τιμήν του καθηγητή Παύλου Λουκάκη*, Πάντειο Πανεπιστήμιο – εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα, σελ. 416-443.
- ΥΠΕΧΩΔΕ, (2009), *Εθνικός Χωροταξικός Σχεδιασμός*, Αθήνα.
- Appleyard, L, (2013), "The Geographies of Access to Enterprise Finance: the Case of the West Midlands, U.K.", *Regional Studies*, vol. 47, no. 6, pp. 868-879.
- Castells, M. and Hall, P., (1994), *Technopoles of the World*, Routledge, London.
- European Investment Bank et al., (2010), *Plan and Manage a Science Park in the Mediterranean*, Marseille, France.
- FIAS – World Bank Group, (2008), *Special Economic Zones*, Washington, D.C.
- Foroohar, R., (2012), "The Economy's New Rules: Go Glocal", *Time Magazine*, vol. 180, no. 8, pp. 36-42.
- Fothergill, S., (2013), "How to Beef up Britain's New Enterprise Zones", *Regions*, no. 291, issue 3, pp. 18-19.
- Gwosdr, K. et al., (2008), "Polish Special Economic Zones: Idea vs. Practice", *Environment and Planning C: Government and Policy*, vol. 26, pp. 824-840.
- Konsolas, I., (2002), *The Competitive Advantage of Greece*, Ashgate, Aldershot, England.
- Lloyd, G. and Peel, D., (2012), "U.K. Enterprise Policy – a Twist on Real Estate, Austerity and Planning", *Journal of Surveying, Construction and Property* (e – journal), vol. 3, no 1.
- UNIDO, (2012), *Regional Conference on Industrial Parks*, Baku, Azerbaijan.
- Warsaw Business Journal, (2013), *W. B. Journal's Guide to Investing in Poland*, Warsaw.

